

Jerzy Kwaśniewski
profesor
Uniwersytet Warszawski

**Recenzja dorobku naukowego dr Daniela Wicentego
w postępowaniu habilitacyjnym przed Radą Wydziału
Humanistycznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika**

Wraz z prośbą o zrecenzowanie dorobku naukowego dr Daniela Wicentego otrzymałem wszystkie wymagane przepisami dokumenty i materiały.

Rozumiem, że moja ocena dorobku naukowego dr Daniela Wicentego ma, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, obejmować osiągnięcia naukowe uzyskane przez Habilitanta po otrzymaniu stopnia doktora, jako stanowiące znaczny wkład autora w rozwój socjologii oraz jego istotne aktywności naukowe w uczelniach, w instytucjach naukowych i instytucjach kultury.

Charakterystyka rozwoju naukowego Habilitanta. Tytuł magistra socjologii UMK w Toruniu w 2003 r. Daniel Wicenty uzyskał na podstawie pracy „Zagubiona rzeczywistość: dlaczego polscy socjologowie nie badają zakulisowych wymiarów życia społecznego?” napisanej pod kierunkiem dr. hab. Andrzeja Zybertowicza, prof. UMK. Trzy lata później uzyskał stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie socjologii nadany przez Radę Wydziału Humanistycznego UMK w Toruniu na podstawie rozprawy „Symboliczna moc wykluczania: dyskurs prasowy wokół prywatyzacji w Polsce

w latach 1992-2003" napisanej pod kierunkiem dr. hab. Andrzeja Zybertowicza, prof. UMK w Instytucie Socjologii UMK (recenzenci: prof. Maria Jarosz, prof. Władysław Adamski). Od 2009 r. jest adiunktem w Instytucie Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego; od 2007 r. pracownikiem pionu naukowego oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku (aktualnie p.o. Naczelnik Oddziałowego Biura Badań Historycznych). W latach 2003-2009 był asystentem/adiunktem gdańskiego Wydziału Zamiejscowego Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej/Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi.

Osiągnięciem naukowym dr Daniela Wicentego wskazanym przezeń, jako podstawa oceny w postępowaniu habilitacyjnym jest cykl publikacji „Dysfunkcyjne aspekty w działaniu Służby Bezpieczeństwa”. Publikacje wchodzące w skład osiągnięcia naukowego to: książka: D. Wicenty, 2018, *Zgniłe jabłko, zepsute skrzynki i złe powietrze. Dysfunkcje w Służbie Bezpieczeństwa w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku*, Instytut Pamięci Narodowej, ss. 512; oraz artykuły w czasopismach i pracach zbiorowych: D. Wicenty, 2018, *Brudne wspólnoty wśród milicjantów i esbeków w świetle dokumentów Zarządu Ochrony Funkcjonariuszy MSW [w:] Brudne wspólnoty: przestępczość zorganizowana w PRL w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku*, red. K. Nawrocki, D. Wicenty, Instytut Pamięci Narodowej, s. 148-170 D. Wicenty, 2016, *Kiszczałowska „policja w policji”. O Zarządzie Ochrony Funkcjonariuszy (1985-1990)*, „Dzieje Najnowsze”, nr 1, s. 135-164 D. Wicenty, 2012, *Patologie Służby Bezpieczeństwa. Szkic projektu badawczego*, „Prace IPSiR UW” (aktualnie „Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja”), t. 20, s. 127- 143

Powyższy cykl publikacji stanowi, moim zdaniem, bardzo znaczący wkład dr Daniela Wicentego w rozwój polskiej socjologii. Publikacje te, a także badania,

na wynikach których zostały oparte, stanowią unikatowe w polskiej socjologii, bardzo kompetentne i bogate źródło socjologicznej wiedzy o służbie bezpieczeństwa i jej funkcjonowaniu w społeczeństwie polskim okresu PRL. Wypada zgodzić się z opinią Habilitanta, który stwierdza, że socjologia polska do tej pory bardzo rzadko interesowała się funkcjonowaniem Służby Bezpieczeństwa, jednej z kluczowych instytucji zapewniających reprodukcję systemu PRL.

Cykl publikacji stanowiących oceniane osiągnięcie ma dużą wartość naukową. Zgodnie z założeniami Habilitanta, zainicjowane przez niego studia miały na celu ukazać Służbę Bezpieczeństwa przez pryzmat czynników uniemożliwiających lub/i utrudniających pełnienie przez nią roli tajnej policji. Jego celem było przede wszystkim zgromadzenie wiedzy o dysfunkcjach SB, zwłaszcza, że nie było dotąd w polskiej socjologii kompetentnych analiz dotyczących tej problematyki. Zgadzam się w pełni z Habilitantem gdy stwierdza, że „systematyczna analiza dysfunkcji zaprezentowana w monografii *„Zgnile jabłka, zepsute skrzynki i złe powietrze. Dysfunkcje w Służbie Bezpieczeństwa w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku”* ma charakter nowatorski”. Dodajmy, że oparta została na solidnych podstawach metodologicznych i teoretycznych. Bardzo cenne jest zwłaszcza przypomnienie i wykorzystanie przez Habilitanta teoretycznych koncepcji patologii społecznej Adama Podgóreckiego, Marii Jarosz i Jadwigi Staniszkis oraz koncepcji działań pozornych Jana Lutyńskiego.

Zgadzam się także z opinią głoszącą, że istotnym osiągnięciem dr Daniela Wicentego jest „wskazanie nowych lub słabo rozpoznanych obszarów badawczych dotyczących transformacji ustrojowej [...] Dynamika zmian politycznych, ekonomicznych i prawnych pod koniec lat osiemdziesiątych wywołuje dwojakie działania w resorcie spraw wewnętrznych. Po pierwsze, są to strategie adaptacyjne funkcjonariuszy SB, po części wywołane ich względną

pauperyzacją, po części stopniową demoralizacją resortu. Esbecy na skalę precedensową zaczynają opuszczać resort, znajdując pracę w enklawach proto-kapitalistycznych (m.in. spółkach polonijno- zagranicznych). Część z nich, wysoko sytuowany w hierarchii MSW, korzysta ze sposobności nowych rozwiązań prawno-organizacyjnych i współtworzy spółki nomenklaturowe. Ci swego rodzaju *early winners* procesów transformacji definiowali *modus operandi* dla późniejszych zjawisk określanych mianem afer gospodarczych (władza strukturalna w postaci nieformalnego lobbingu w sferze legislacji, tworzenie mechanizmów „krysz” ochronnych, współtworzenie „szarej strefy” przemocy). Po drugie, w obliczu oczekiwanych i poważnych zmian natury politycznej, kierownictwo MSW podejmuje próbę wkomponowania struktury Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w tworzący się ład polityczny. SB miała uwiarygodnić się poprzez przededefiniowanie swojej funkcji wobec tego efemerycznego otoczenia politycznego.” Te wątki w pracach Daniela Wicentego stanowią ważne uzupełnienie socjologicznego opisu polskiej transformacji zawartego m.in. w książce Marii Łoś i Andrzeja Zybertowicza, *Privatizing the Police-State. The Case of Poland*, Macmillan 2000.

Oceniane prace dr Daniela Wicentego stanowią ważny głos w publicznej debacie poświęconej problemowi lustracji w Polsce, zwłaszcza: wiarygodności dokumentów wytwarzanych przez SB, w tym: możliwości fałszowania dokumentów dotyczących tajnych współpracowników. Nie zidentyfikował on żadnego przypadku tego rodzaju fałszerstw. Przy czym jego studia nad dysfunkcjami SB wskazują „konieczność odróżnienia dwóch kwestii: faktu rejestracji danej osoby jako tajnego współpracownika oraz ewentualnej współpracy tej osoby w charakterze tajnego współpracownika. Wśród przypadków jednostkowych dysfunkcji są bowiem sytuacje różnego rodzaju fikcji operacyjnych. Fikcje takie mogły wynikać m.in. z nieformalnych porozumień między osobą werbowaną a oficerem werbującym. Jedna strona

mogła liczyć na pewne nieformalne przywileje wynikające ze statusu tajnego współpracownika, druga zaś zyskiwała organizacyjne potwierdzenie aktywności operacyjnej. Jednocześnie na werbunkach takich nie zyskiwała niczego lub bardzo niewiele Służba Bezpieczeństwa jako tajna policja polityczna”.

Za bardzo znaczący uważam wkład dr Daniela Wicentego do historii socjologii polskiej. Składają się na to jego studia nad biografią i działalnością naukową Adama Podgóreckiego (ze Służbą Bezpieczeństwa PRL w tle), jak i studia nad rozwojem licznych dyscyplin (subdyscyplin) socjologicznych opublikowane w książce: D. Wicenty, P. Łuczeczko (red. red.), 2010, *Jedna nauka - wiele historii. Dzieje subdyscyplin socjologicznych w Polsce*, Uniwersytet Gdański, ss. 224.

Bardzo ciekawe i wartościowe naukowo są prace dr Daniela Wicentego poświęcone funkcjonowaniu środowiska socjologów w PRL. Znakomite są jego prace nt. przebiegu Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego w Krakowie z 1977 r. z perspektywy działań inwigilacyjnych Służby Bezpieczeństwa. Zajął się także zagadnieniem wzajemnych relacji między polską socjologią a Służbą Bezpieczeństwa. W trzech wymiarach: tajnych współpracowników SB rekrutowanych ze środowisk socjologicznych, wykorzystania przez SB elementów teorii, pojęć i badań socjologicznych dla własnych potrzeb oraz pomysłu utworzenia przy SB niejawnego ośrodka badawczego, wykorzystującego narzędzia socjologii ilościowej.

Ważnym osiągnięciem naukowym Habilitanta są również jego prace nt. metodologii dokumentów wytworzonych przez SB. Jego tekst: *Dokumenty Służby Bezpieczeństwa jako materiał empiryczny dla socjologa* zawiera wiele materiałów i argumentów mających przezwyciężyć brak zainteresowania polskiej socjologii dokumentami SB. Autor wskazuje tam na korzyści poznawcze wiążące

się z dokumentami SB, postuluje również „rozwijanie koncepcji „wyobraźni historycznej” jako poręcznego zasobu swego rodzaju wiedzy kontekstowej. Wyobraźnia taka, przez analogię z koncepcją C.W. Millsa, jest niezbędna dla prawidłowego, pogłębionego interpretowania dokumentów”.

Brak mi w pracach dr Daniela Wicentego danych o demograficzno-społecznych charakterystykach funkcjonariuszy SB. Z jakich środowisk się wywodzili, z jakich zawodów, w jakim byli wieku, jak byli wykształceni? Pamiętam, że moje doświadczenia i obserwacje dotyczące funkcjonariuszy SB, zebrane min. w trakcie przesłuchań w Pałacu Mostowskich i w Urzędzie na ul. Wilczej w Warszawie, a także podczas „wydobywania” moich studentów z różnych SB-ckich aresztów po kolejnych „zadymach” w okresie Stanu Wojennego (byłem jednym z pełnomocników Rektora UW do tych spraw), skłoniły mnie wówczas do opinii, że korytarze i gabinety urzędów SB, a także wygląd i zachowanie SB-ków nie odbiegają od akademickich. Uderzał mnie wysoki poziom wykształcenia i „ogłady” większości SB-ków z którymi miałem do czynienia.

Dr Daniel Wicenty opublikował około 30 prac; książek, artykułów w punktowanych czasopismach naukowych, rozdziałów w pracach zbiorowych, przekład artykułu z języka angielskiego, a także artykuł w angielskojęzycznym czasopiśmie naukowym: 2018, *The experience of oppression and the price of nonconformity: a brief biography of Adam Podgórecki*, „Studies in East European Thought”, vol. 70, no.1, s. 61-81.

Ma osiągnięcia w redagowaniu prac naukowych: był redaktorem dwóch książek zbiorowych, a także redagował numer czasopisma: D. Wicenty, A. Kłonkowska, 2012, *Architektonika wiedzy* (numer tematyczny), „Miscellanea Anthropologica et Sociologica”, nr 12.

Ma udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism: - członek rady redakcyjnej „Pamięć.pl” (lata 2012-2016) - członek rady programowej serii „Zakulisowe studia społeczne” wydawnictwa Zysk i S-ka (od 2011).

Jego sumaryczny impact factor według listy Journal Citation Reports (JCR), zgodnie z rokiem opublikowania to: 0,075, liczba cytowań publikacji według bazy: Web of Science: 11; Google Scholar: 13 (moje sprawdzenie w Google Scholar wykazało 103 cytowania prac D. Wicentego, wiele w publikacjach zagranicznych) Indeks Hirscha według bazy: Google Scholar: 2

Był aktywnym uczestnikiem 17 konferencji naukowych, krajowych i międzynarodowych, głównie w Polsce, większość referatów przedstawionych na tych konferencjach została następnie opublikowana. Był członkiem 8 komitetów organizacyjnych międzynarodowych i krajowych konferencji naukowych.

Kierował dużymi, krajowymi projektami badawczymi oraz uczestniczył aktywnie w ich realizacji: G1. *Rok 1989 - mechanizmy transformacji ustrojowej*, od 2016, centralny projekt badawczy Instytutu Pamięci Narodowej, koordynator projektu G.2 *Aparat bezpieczeństwa wobec środowisk twórczych, dziennikarskich i naukowych*, lata 2007-2015, centralny projekt badawczy Instytutu Pamięci Narodowej, członek zespołu badawczego G.3 *Przemoc jako współregulator przemian instytucjonalnych*, lata 2004-2008, projekt Komitetu Badań Naukowych, członek zespołu badawczego.

Ma znaczne akademickie osiągnięcia dydaktyczne; prowadzi (ł) zajęcia z przedmiotów: „Socjologia i metody badawcze”, „Socjologia mediów”, „Wstęp do socjologii”, „Socjologia tajności”, „Analiza dyskursu publicznego”,

„Najnowsza historia Polski”, „Statystyka, dynamika i geografia przestępczości”. Poza pierwszymi trzema wszystkie pozostałe opierają się na własnych, autorskich koncepcjach dr Daniela Wicentego. Przedmioty: „Socjologia kryminologiczna” i „Socjologia kryminalna” (nb. nie podoba mi się ten tytuł; oznacza on: „Socjologię przestępczą, zbrodniczą”, jest naśladownictwem brzydkiej manieri kryminologów opatrywania wszystkiego przymiotnikiem: kryminalny (zbrodniczy, przestępczy); kryminalna przestępczość, kryminalna statystyka, kryminalne profilowanie itd.) prowadzone na kierunku „kryminologia”, stanowią jego autorski wkład w program nowotworzonego w 2012 r. kierunku na Uniwersytecie Gdańskim. Te przedmioty, wraz z dwoma innymi prowadzonymi przez dr Daniela Wicentego, są jedynymi przedmiotami socjologicznymi na tym kierunku studiów.

Dr Daniel Wicenty prowadzi także aktywną działalność naukową w Instytucie Pamięci Narodowej. Pełni funkcje kierownicze w pionie naukowym gdańskiego oddziału IPN (kierownik referatu badań w Oddziałowym Biurze Edukacji Publicznej w latach 2015-2016, a następnie naczelnik Oddziałowego Biura Badań Historycznych w latach 2016-2017 oraz od 2018 roku). Jest odpowiedzialny za bieżącą obsługę administracyjną Oddziałowego Biura Badań Historycznych (w tym projektowanie i nadzór nad budżetem), rekrutację nowych pracowników, opiekę merytoryczną (organizacja seminariów książkowych i badawczych dla pracowników, zapraszanie gości na seminaria) oraz organizację życia naukowego (konferencje). W ramach tych obowiązków zorganizował dwie, duże, znaczące konferencje naukowe: *Gangsterzy z PRL. Przestępczość zorganizowana w Polsce. Lata siedemdziesiąte i osiemdziesiąte* (2016) oraz *Koncesjonowany kapitalizm. Gospodarka nieuspołeczniona PRL lat osiemdziesiątych: ludzie, procesy i uwarunkowania* (2018). Obie miały multidyscyplinarny charakter, a wśród referentów znaleźli się prócz historyków także socjologowie, prawnicy, politologowie, ekonomiści i kryminolodzy. Poza tym pierwsza z nich zaowocowała

dobrze przyjętą i szeroko komentowaną monografią zbiorową *Brudne wspólnoty* z 2018 r. Ponadto od 2016 r. dr Daniel Wicenty jest koordynatorem tzw. centralnego projektu badawczego „Rok 1989 - mechanizmy transformacji ustrojowej” prowadzonego przez IPN.

Konkluzja. W świetle powyższego uważam, że nie tylko „książka habilitacyjna” dr Daniela Wicentego i związane z nią artykuły stanowią, wymagany przez Ustawę, znaczny wkład autora w rozwój socjologii, ale także on sam wykazał się, po uzyskaniu doktoratu, istotną aktywnością naukową w uczelniach, w instytucjach naukowych i instytucjach kultury. Uważam, że dr Daniel Wicenty dojrzał do formalnej „samodzielności naukowej.” Wniosek dr Daniela Wicentego oceniam pozytywnie i będę głosował za konkluzją Komisji o nadanie mu stopnia doktora habilitowanego w zakresie socjologii.

Jan Krucien

Warszawa, 11 czerwca 2019 r.